

A kereszt császára

Nagy Konstantin szabadító rende-
letének 1600-ik évfordulójára

írta

Dr. Fischer-Colbrie Ágost
kassai püspök.

TARTALOM:

- I. A szabadság ünnepe.
- II. Nagy Konstantin élete.
- III. A kereszt jele.
- IV. A kereszt diadala :
  1. Az egyén életében.
  2. A család életében.
  3. Az állam életében.
  4. A társadalom életében.
- V. Tanulságok

BUDAPEST

A Szent-István-Társulat kiadása

1913.

Az igehirdetés

Egyetemi előadások a lekipásztorkodástan köréből. Írta MIHÁLYFI ÁKOS dr., egyetemi tanár. Az egyházi hatóság jóváhagyásával a Szent-István-Társulat bizom. Budapest, 1912.

Ára 6 korona.

Mihályfi dr. neve elegendő egy könyv fedelén ahhoz, hogy azt tudásunk fejlesztésének, ismereteink gyarapításának vágyával vegyük kézbe. Mihályfi Ákos írásainak tudományos értéke főképen abban rejlik, hogy a legbonyolultabb kérdéseket is — a melyeknek csupán megértéséhez is alapos készütség szükséges — oly világos, könnyen felfogható egyszerűséggel oldja meg és tárja fel, hogy az olvasó játszva hatol át a legszövevényesebb kérdések labirintusain' is. Jelen munkája óriási nyeresége a magyar theologiai irodalomnak s a tudós szerző által tervezett nagy lekipásztorkodástanak első részét teszi. A 446 oldalra terjedő munka három könyvben (részben) foglalkozik eme nagyfontosságú kérdéssel az itt felsorolt címek alatt:

Első könyv: Az igehirdetés a szószéken. Homiletika. Egyházi szónoklástan. I. fejezet: A szentbeszéd története. II. fejezet: A homiletika irodalma. III. fejezet: Bevezetés az egyházi szónoklás elméletébe. IV. fejezet: Az egyházi szónoklás elmélete.

Második könyv: Az igehirdetés az iskolában. Katechetika. Hitelemzéstán. I. fejezet: Történeti fejlődés. II. fejezet: Általános hitelemzéstán. III. fejezet: Különlleges hitelemzéstán.

Harmadik könyv: Az igehirdetés az életben. Hodegetika. Kybernetika. I. fejezet: Irányelvek. II. fejezet: Egyéni pasztoráció az életben. III. fejezet: A tömegpasztoráció. Befejezés.

Megrendelhető és kapható a Szent-István-Társulat könyvkiadóhivatalában BUDAPEST, VIII. kerület, Szentkirályi-utca 28. szám és könyvkereskedésben BUDAPEST, IV., Kecskeméti-utca 2. szám és SZEGED, Kárász-utca 10. sz.

A
KERESZT CSÁSZÁRJA

NAGY KONSTANTIN
SZABADÍTÓ RENDELETÉNEK 1600-IK
ÉVFORDULÓJÁRA

IRTA

Dr. FISCHER-COLBRIE ÁGOST

KASSAI PÜSPÖK

BUDAPEST
A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA
1913.

Nihil obstat.

Dr. Desiderius Bita
censor dioecesanus.

Nr. 7090.

Imprimatur.

Strigonii, die 6. Novembris 1913.

Ludovicus Rajner
episc., vic. generalis.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. szám.

TARTALOM.

	Oldal
I. A szabadság ünnepe... ..	5—7
II. Nagy Konstantin élete	7—14
III. A kereszt jele	14—19
IV. A kereszt diadala	19—21
1. Az egyén életében... ..	21—25
2. A család életében	25—27
3. Az állam életében	28—30
4. A társadalom életében	31—32
V. Tanulságok	32—34

I. A szabadság ünnepe.

Minden nemzet valami emlékünnepet szokott tartani egy olyan esemény emlékére, mely neki valamely szabadulást vagy közszabadságot hozott.

Mi is megünnepeljük március 15-ét, melyen 1848-ban hazánk népe többrendbeli bilincs alól felszabadult.

Ily szabadságünnepet ül az egész keresztény világ a folyó 1913. esztendőben : 1600-ik évfordulóját azon nagy eseménynek, hogy Nagy Konstantin római császár 313-ban kiadta az ő milanói rendeletét, mellyel szabadságot adott a keresztényeknek, hogy vallásuk szerint élhessenek.

A kereszténység sorsa a megelőző három században a véres üldöztetés volt.

Maga Isten Fia, Krisztus Urunk, a keresztfán ontotta véréét érettünk.

Csak néhány év mult el a Megváltó kereszthalála után s az első jeruzsálemi üldözésben máris véreztek a kereszt hívei. Szent István vértanú volt eme hős csapatnak első zsengeje.

Amint Krisztus tanítása átlépte Judaea szűk

határait s eljutott Rómáig, nemsokára ott is a mártírok saját vérökkel pecsételték meg szent hitöket.

Nérótól Dioklétianusig és ennek társaiig tíz véres üldözés fergetege vonult végig a fiatal keresztény Egyházon.

Válogatott kínok közt végezték ki a keresztények ezreit.

Nem volt a kínos halál ama neme, melyet fel ne használt volna a pogány népdüh és államhatalom Krisztus nevének kiirtására, de nem volt a kínnak és gyötremnek ama neme sem, melyet hősies lélekkel, gyakran örvendező szívvel is el ne viselt volna keresztény ifjú és aggastyán, férfi és nő, gyermekleány és hős katona, gazdag és szegény egyaránt.

Három századon keresztül éltek a lívek ezrei és százezrei, élet-szentségben és munkában, mindig halálos veszedelmek között.

Három századon keresztül tartották az isteni tiszteletet a földalatti sírfolyosókban, a katakombákban s voltak, kik éveket töltöttek a föld alatt.

Ezen véres elnyomatásból, ezen folytonos halálos veszedelemből hozta meg Nagy Konstantin rendelete a szabadulást.

Ennél nagyobb szabadságünnepet az emberi nem csak egyet látott : midőn Krisztus Urunk a keresztfán az egész emberi nemet a bűn és a kár-

hozat rabságából kiszabadította s a mennyország örökösévé tette. Ezen szabadságünnepet évenként nagypénteken és husvétkor ünnepeljük meg.

Ezen szabadságünnep után soha nagyobb vagy hasonló szabadságünnep nem volt, mint midőn 313-ban Nagy Konstantin császár a nagy római világbirodalomban a keresztények milliónak megadta az állam jogot is az életre és szent vallásuk gyakorlatára.

Midőn most a folyó évben Nagy Konstantin rendeletének kibocsátása után a tizenhatodik század betelt, illő, hogy egy percre megálljunk az évszázadok eme határkövénél és megemlékezzünk Nagy Konstantinról, az ő művéről és művének eredményeiről.

Ezen célból intézkedett maga Szentséges Atyánk X. Pius pápa, hogy a milánói rendeletnek, mint az Egyház szabadságának százados évfordulója méltóképen megünnepeltessék.

Ezen célt akarják a következő szerény sorok is szolgálni.

II. Nagy Konstantin élete.¹

Nagy Konstantin 274-ben született Naissusban (a mai szerbiai Nis). Atyja Constantius Chlorus

¹ L. Weiss, Weltgeschichte III. k. Graz, 1891. * 412—430.

hadvezér volt, kit Diokletianus császár tíz évvel később társuralkodóvá fogadott. Anyja Helena, szegényebb származású nő, kitől Constantius Chlorus, mint társuralkodó, elvált, hogy Theodorát, Maximianus Herculus császár mostoha leányát vehesse nőül. A fiatal Konstantin akkor, mint kezes, két évet töltött Diokletianus udvarában, melyben nagy kedveltségnek örvendett.

Midőn Diokletian 305-ben a legfőbb méltóságról lemondott, Constantius a nyugaton és Galerius a keleten lettek utódai. Konstantin nem mehetett azonnal atyjához ; Galerius, ki pedig féltékeny ellensége volt, magánál tartotta. Konstantin még a nikomediai augustusi palotában volt, midőn Galerius megújította Diokletianus véres üldözési rendeleteit a keresztények ellen.

Konstantint Galerius szerette volna láb alól eltenni, de félve atyjától, ezt megcselekedni nem merte. Buzdította a vadállatokkal való harcra, a csatákban mindig a legveszedelmesebb helyre küldötte, de az erős és bátor férfiút baj nem érte.

Ily viszonyok között vette Konstantin azon hírt, hogy atyja Galliában beteg s őt magához hivatja. Útja atyjához inkább menekülés volt, mint utazás, de végre mégis szerencsésen sikerült. Konstantin évek után ismét látta atyját, ki felábadván, Britanniába ment harcolni s ott 306. július 25-én meghalt. A haldokló császár Kon-

stantint rendelte utódjává, kit katonái csakhamar Imperatorrá, császárrá kiáltottak ki. Galerius császártól Konstantin először csak a kisebb Caesar-, később a legmagasabb Augustus-címet kapta.

Miként már Constantius Chlorus a legnagyobb türelmességgel viseltetett a keresztények iránt, úgy Konstantin is teljes jóindulatát érezte velök. Így nyugaton békében élt a keresztény Egyház, míg keleten tovább tartott a kegyetlen üldözés.

A következő években folyton változott a császárok személye : majd négy, majd több társ-császár volt, hol kettő, hol három együtt a többi ellen, folytonos új harcokban és szövetezésekben.

Végre kialakult a helyzet, hogy Konstantin mint Galliának s vele a nyugatnak és sógora, Licinius, a keletnek ura léptek egymással szövetségre a többi császár, különösen Maxentius ellen, ki Itáliában és Afrikában uralkodott.

A háborút Maxentius kezdte Konstantin ellen, ki jóval kisebb hadseregével aggodalomtéljesen volt kénytelen a harcot felvenni. Ő maga mondotta el történetírójának, Eusebius caesareai püspöknek,¹ hogy gondtéljesen latolgatta súlyos helyzetét és vállalkozásának nagyságát és belátta, hogy fensőbb segítség nélkül kis hadseregé-

¹ Eusebii Vita Constantini, I., 27—30.

vel Maxentiust le nem győzheti. Midőn afölött tépelődött, hogy mely istennek segítségére bizza magát, az jutott eszébe, hogy édesanyjának istenéhez folyamodik. Midőn ezen gondolattal foglaltoskodott, egy tüneményes látomás ötlött szemébe az égen. Dél tájban, midőn a nap már nyugatra kezdett térni, saját szemével látta a kereszt jelét fényből képezve, a nap fölött lebegni. Rajta volt ezen írás: «Ebben győzni fogsz». Ennek látára csodálat fogta el őt és fölvonuló hadseregét, mely a csoda tanúja volt. Midőn még tépelődött, hogy a látomás mit jelent, beállott az éj, mely alatt álmában megjelent neki Krisztus az égen látott jellel és meghagyta neki, hogy ezen jelnek mását készíttesse és a csatákban használja. Reggel fölkelve, barátaival közölte a titokzatos eseményt és elkészíttette az égi jel képmását. Így mondja el Eusebius fültanú Nagy Konstantin szavait. Természetfölötti tüneményt említ Nazarius pogány író is, mint Konstantin győzelmének előzményét.¹

Fölbátoritva az égi jeltől, Konstantin serege átlépi az Alpokat, elfoglalja Felsőitáliát és csakhamar Róma előtt terem. 312. október hó 27-én volt a Róma fölött levő Pons Milviusnál (ma

¹ Nazarii Paneg. 14. (Nazarius ezen Panegyricust 321. március 1-én mondotta Trierben.)

Pontemolle nevű hid a Tiberisen) az emlékezetes csata, mely Maxentius halálával és Konstantin teljes győzedelmével végződött. A diadalmas vezér a nép örömujjongása között vonult be a városba és ott addig szokatlan módon kegyesen bánt legyőzött ellenfeleivel. A diadal mámorában nem feledkezett meg égi szövetségeséről: emlékének keresztel a jobbában ábrázoltatta magát, ezen fölírással: «Ezen üdvösséges jel, az igazi erőnek jelképe által megszabadítottam városokat a zsarnoktól s visszaadtam régi fényét a szenátusnak és a népnek».

A következő télen Konstantin Liciniussal, a Kelet uralkodójával Milanóban találkozott s vele együtt adta ki 313. január havában¹ a híres szabadító rendeletet, melynek most tizenhatszázados évfordulóját ünnepeljük. A rendeletet a következő években számos új törvény és egyéb rendelkezés követte, mely a római birodalmat lassanként keresztény országgá volt hivatva átalakítani.

A milanói türelmi rendelet a római birodalom nyugati részében azonnal életbe lépett, sőt nonsokára a keleten is, midőn Licinius utolsó pogány versenytársát, Maximinust 313. április 30-án a drinápolyi csatában teljesen legyőzte.

¹ A rendelet dátuma ugyan nincs meg, de a körülményekből biztosan megállapítható, hogy 313. január havában adatott ki. *Civiltà Cattolica*, 1913, II. k. 390 l.

Az egyetértés Konstantin és Licinius között nem sokáig tartott. Már 314-ben harcoltak egymás ellen, 323-ban ismét kitört a háború, melyben Licinius teljesen leveretve, császári méltóságáról lemondott. Midőn a következő évben lázadást szított, Konstantin őt kivégeztette.

324-ben Konstantin tehát a római világhirodalom egyedüli ura lett, miután az három évtizeden keresztül a versengő társzászárók martaléka volt.

A következő évre esik az első egyetemes zsinat, mely Nicaeában egybegyűjtötte az egész akkori keresztény világ püspökeit, hogy Arius téves tanításáról ítéletet mondva, a katolikus igazságot határozott formulába foglalják.

A 326-ik év volt Konstantin életének legsötétebb esztendeje. Elhamarkodott ítélete véres kegyetlenségre ragadta, amennyiben, amint lát-szik, második feleségének, Faustának rágalmazó besugásaira saját fiát Crispust Polában kivégeztette. Midőn pedig feleségének galádságáról értesült, forró fürdőjében ezt is megfojtatta.

Ugyanazon évben elhatározta Konstantin, hogy birodalma székhelyét átteszi Byzánca, mely róla a Konstantinápoly nevet kapta. Sem költséget, sem fáradságot nem kimélt, hogy az új székváros, az új Róma, a régi Rómának nagyságban, fényben és gazdagságban méltó versenytársa legyen.

Konstantinápoly, mint tisztán keresztény város épült, melyben egy pogány templomnak sem volt helye.

Ezen új környezetből iparkodott Konstantin egész világbirodalmának kormányzását újjászervezni. Életének hátralevő tiz évét ezen nagy munkának szentelte, valamint annak, hogy a kereszténységet, melyet egyedül igaz vallásnak ismert fel, birodalmában megerősítse.

Valóban fejedelmi áldozatkészséggel fényes bazilikákat épített a keresztény istentiszteletnek. A keresztény műtörténet mindörökre aranybetűkkel jegyezte fel Nagy Konstantinnak és kortársának, szent Szilveszter pápának nevét.

Életét 337. május 21-én fejezte be 63 éves korában, miután halálos ágyán Eusebius püspök kezéből a keresztség szentségét felvette. Azon időben sokan halogatták a keresztség felvételét az utolsó pillantig, mit azonban az Egyház soha sem helyeselt.

Ha tekintetbe vesszük, hogy Konstantin mit tett a kereszténységnek, el kell ismernünk, hogy nálánál alig volt tizenkilenc századon át vallásunknak nagyobb jóltevője.

És ha meggondoljuk, hogy az Egyház őt ennek dacára csak a Constantinus Maximus címmel tüntette ki, de nem vette fel szentjeinek lajstromába, csodálattal kell elismernünk az Egyház

megvesztegethetetlen és hajlíthatatlan ítéletét a szentség dolgában.

Lett légyen bár Konstantin az Egyház egyik legnagyobb jótevője : kezéhez vér tapadt, magán-életéhez talán szó fér, a szentség azon mértékét nem ütötte meg, melyre az Egyház méltónak talált akár egy szegény koldust is Labre szent Benedek József személyében.

III. A kereszt jele.

Nagy Konstantin egész életében döntő szerepe van azon égi látomásnak, mely neki a kereszt jelét mutatta be, mint Maxentiuson aratandó diadalának zálogát.

Ezen látomásnak valóságos csodálatos jellege semmiképen nem dogmája a katolikus hitnek és így a katolikus történetírót hite egy cseppet sem feshélyezi annak eldöntésében, vajjon igazán történt-e égi csoda a Pons Milviusnál vívott csata előtt vagy nem.

A hitetlen történetíró nincs ily szerencsés helyzetben.

Neki a hitelenség dogmája előírja, hogy csoda nem lehetséges. Ő kötelcs ezt állítani és Konstantin látomását vagy letagadni, vagy valamely természetes uton kimagyarázni.

Mi ezzel szemben egészen tárgyilagosan ki-

mutathatjuk, hogy semmi okunk nincs a látomást magát tagadni és hogy annak természetes magyarázatai nem sikerültek.

I. A látomásnak történelmi valósága.

Az bizonyos, hogy Eusebius püspök Konstantinusnak személyes ismerőse és bizalmas embere, leírja a látomást úgy, amint annak elbeszélését magától Nagy Konstantintól hallotta.

Ha már most nem történt semmi, ha Konstantin nem látott semmit, akkor vagy ő hazudott Eusebiusnak, vagy Eusebius nekünk.

Ez utóbbit alig meri valaki állítani. Igaz ugyan, hogy Eusebius néhol túlságosan kedvező színben tünteti fel császári barátját. De éppen ezért annál lehetetlenebb, hogy Konstantin életében merít volna reá, sőt esküjére hivatkozva, hazug dolgokat állítani.

Kizárja ezen feltevést az az ünnepélyes alak, melyben Eusebius az egész történetet bevezeti. Így szól ugyanis: «Mialatt a császár imádkozott és alázatosan könyörgött, megjelent egy Isten által küldött csodálatos jel, mely ha róla más tenne tanúságot, nem oly könnyen találna hitelre. De miután nekem, ezen történet írójának maga a felséges győző mondotta el, midőn jóval később összeköttetésbe és barátságba kerültem vele s miután ő ezt eskü szentségével is megerősítette, ki merne benne kételkedni.» Az tehát teljesen ki

van zárva, hogy Konstantin nem is mondott semmit és Eusebius találta ki az egészet s úgy adta Konstantin szájába.

Hátra van a másik eshetőség, hogy Konstantin nem látott semmit az égen és mégis mondott ilyet Eusebiusnak, hogy tehát Konstantin hazudott.

De ez is nehezen hihető.

Ellene szól, hogy Konstantin szavaiban katonáira is hivatkozik, kik fényes nappal látták a tündöklő keresztet az égen. Ha semmi sem történt volna, bizonyára röstellett volna ezernyi oly tanúra hivatkozni, ki őt bármikor meghazudtolhatta.

Ellene szól annak, hogy Konstantin hazudott volna az is, hogy nem volt semmi oka hazudni.

Mondja ugyan némely hitetlen történetíró, hogy Konstantin tisztán önzésből lépett át a keresztény pártra és politikából költötte a keresztcsodát. Azt állítják, hogy a birodalom nyugati része akkor már túlnyomó részben keresztény volt és Konstantin ezen keresztény többség révén akart egyeduralomra jutni az egész világbirodalom fölé.

De épenséggel nem áll, hogy Konstantin idejében a birodalom nyugati része már nagyobb részben keresztény lett volna. Épen az újabb történelmi

kutatások ezt határozottan megcáfolják. A kelet volt sokkal inkább keresztény, mint a nyugat.¹

De még ha többségben is lettek volna a keresztények Nagy Konstantin korában, akkor sem lett volna neki arra szüksége, hogy a mennyei látomást kigondolja s Krisztus nevét a zászlóra tésse. A keresztények mindig a pogány császárok hű alattvalói voltak s hogy Konstantin őket teljesen megnyerje, elég lett volna velük türelmesen bánni s őket nem üldözni. Ha Konstantin tisztán mint számító politikus jár el, akkor a keresztényeket egyszerűen nem bántja, de a pogány többség jóindulatát nem veszélyezteti azzal, hogy ily nyíltan a keresztény részre áll.

Igy tehát, amint ki van zárva az, hogy Eusebius gondolta volna ki az égi kereszt látomását, úgy azon feltevés is minden elfogadható alapot nélkülöz, hogy azt Nagy Konstantin eszelte volna ki.

Miután a látomás megtörténte fölött kételkedni okunk nincs, lássuk

2. Konstantin látomásának természetes vagy természetfölötti jellegét.

Itt először azon eshetőségre gondolhatnánk, hogy Nagy Konstantin képzelődése szülte a látomást, mely tehát nem lett volna egyéb káprázatnál, hallucinaciónál.

¹ P. Allard, Dix Leçons sur le Martyre. Paris, 1906, 10—72. — F. Savio, Civ. Catt. 1913. I., 385—397.

De ez ellen szól, hogy Konstantinnak esküvel erősített elbeszélése szerint a keresztet nemcsak ő látta, hanem serege is. Már pedig hallucinatio előfordul egyes embereknél, de nem egyszerre egy egész hadseregnél.

A másik képzelhető eset az volna, hogy igazán volt valami rendkívüli tünet az égen, melyet Konstantin és serege fényes keresztnek és írásnak nézett, mi azonban mégis természetesen volna magyarázandó valami sugártörésből vagy más hasonló természetes okból. De ezt is alig könnyebb elhinni, mint azt, hogy Isten maga lépett közbe Egyházának eme fordulópontján csodálatos eseménnyel.

Ismételjük tehát, hogy Konstantin keresztcsodájában nem kell, mint hitünk kinyilatkoztatott igazságában hinnünk; de viszont semmi okunk sincs arra, hogy azt mint történelmileg igen szépen beigazolt eseményt el ne fogadjuk.

A hitetlenség ezzel szemben azt mondja, hogy a csoda lehetetlen; tehát Konstantin sem látott csodát. Hogy már most látott-e valamit vagy semmit, csalódott-e vagy hazudott-e ő, vagy álmódott-e történetírója, Eusebius, ahhoz neki semmi köze. A hitetlenség nem hisz semmit és főleg nem hisz csodát.

Pedig nem is igaz, hogy a hitetlenség nem hisz semmit. Sőt ellenkezőleg hisz igen sokat, igen

keményet, igen nehezet; hisz olyat, amit nehezebb elhinni, mint Konstantin keresztjét s a katolikus Egyház összes dogmáit együttvéve.

Hiszi az úgynevezett hitetlenség, hogy van okozat ok nélkül, hogy van mű alkotó nélkül, hogy van rendszer, mintegy kifejecesedett gondolat, ész nélkül, hogy van célszerűség cél és gondolkodó elme nélkül; hiszi, hogy van épület tervező ész és építő kéz nélkül, hogy van óra órás nélkül és más számtalan lehetetlenséget.

Igaza van Bécs városa nagy apostolának, Hofbauer szent Kelemennek, ki, most száz éve annak, gyakran mondogatta: «Ó mennyit kell a hitetleneknek elhinniök, nehogy hívök legyenek!»

IV. A kereszt diadala.

Nagy Konstantin életének műve a keresztnek világra szóló diadala.

Igaz, hogy Krisztus Urunk keresztje *előbb* is győzött, *előbb* is diadalmaskodott, ha nem is annyira a világ szemébe ötlő módon.

Maga az első véres nagypéntek a keresztnek legnagyobb és legdicsőségesebb diadala volt. Isten Fiának halála nekünk örök életet adott, Ő maga pedig épen halálában diadalmaskodott a bűn, az ördög és a pokol fölött.

A kereszthalálában is diadalmas Krisztus győzelmét gyönyörű költői ihlettel ünnepli a katolikus Anyaszentegyház istentisztelete.

Midőn nagypénteken elénekelték a Passiót, midőn tudomásul vettük a keresztfeszítettnek halálát, keresztyét a földre tesszük s ott csókoljuk, hódolva a mintegy megalázott Krisztusnak.

De midőn így az érettünk gonosztevőként kivégzett, mintegy porig megalázott Krisztust imádjuk, az Egyház Őt ezen szavakkal üdvözli: Szent erős, szent halhatatlan, irgalmazz minékünk!

Latin és görög nyelven énekli az Egyház a «Szent erős, szent halhatatlan» Isten dicséretét, hogy keletnek és nyugatnak egyaránt hangosan hirdesse a kereszten is szent, a szenvedésben is erős, a halálban is halhatatlan Megváltó Isten diadalát.

A Kálvária hegyéről indult el tehát a keresztdiadalútjára; onnét kiindulva folytatja azt keresztül az emberi nem történetének évszázadain.

Igy a vértanúk három százada, Krisztus Urunk idejétől Nagy Konstantinig szintén a keresztdiadalának ideje volt. Midőn Krisztus vértanúja inkább életét adta oda, mint hitét, a keresztszeretete ült hősie diadalt a vértanú szívében. A kereszterősebb volt, mint a halál félelme, mint a földi élet szeretete.

A vértanúk hősiességének halála a keresztnek azonban még nem volt egészen nyilvános, világot uraló és átalakító diadala. Sőt inkább annak volt jele, hogy a világ, a római nagy államhatalom még nem hódolt meg Krisztus keresztjének.

Konstantin császár műve meghozta a keresztnek ezt a diadalt is: maga a római világbirodalom behódolt Krisztusnak és a kereszt vallásának, tanítása szerint alakította át a maga hatalmának gyakorlását, a maga törvényeit és intézményeit.

A római állam ezen átalakulása természetesen nagy hatással volt az egyén, a család, az állam és a társadalom életére.

Mind a négyben új diadalokat ült a keresztény vallás és erkölcs, melyeket részletesebben akarunk szemügyre venni.

1. A kereszt diadala az egyén életében.

A régi pogány életfelfogás szerint az egyes embernek, mint ilyennek vajmi kevés joga és értéke volt.

Magát az emberi életet is kevésbe vették.

Saját rabszolgáját ki-ki megölhette vagy megcsonkíthatta, ezért sem az állam, sem más nem vonhatta felelősségre.

Sőt az emberölés közönséges látványosság volt, melyet a közönség mulattatására mutattak be a

Circusokban, például a római Colosseumban, hol a keresztényeket például dobták oda a vadállatok elé vagy úgynevezett *gladiátorokat* vonultattak fel, hogy ott egymással viaskodva, egymást kivégezzék.

Mindezen barbár kegyetlenségekkel szemben Krisztus Urunk meghozta a felebarát életének megbecsülését; ezen megbecsülést pedig Nagy Konstantin a római állam törvényeibe is bevette.

Ami a *rabszolgaságot* magát illeti, azt a kereszténység a legsúlyosabb gazdasági válság felidézése nélkül nem tudta ugyan egy csapásra megszüntetni.

De a rabszolgák sorsának enyhítésére a keresztény egyház minden tőle telhetőt megtett Nagy Konstantin előtt és után egyaránt.

Nagy Konstantin előtt a kereszténység nem tudott állami törvényt hozni a rabszolgák védelmére. De hirdette azon erkölcsi törvényt, hogy az úr lássa rabszolgájában embertársát, felebarátját, Krisztusban testvérét. Már szent Pál levelei telve vannak ily intelmekkel s a kereszténység első három százada fényes adatokkal bizonyítja, hogy a hívők ezen intelmeket példásan be is tartották.¹

¹ P. Allard, *Les Esclaves chrétiens depuis les premiers temps de l'Église jusqu' à la fin de la domination Romaine en Occident.* Paris, 1900.

Nagy Konstantin idejétől kezdve a keresztény elvek már a törvényhozásban is tudtak érvényesülni s épen a szegény rabszolgák voltak az elsők között, kikkel az új keresztény befolyás a törvényhozásban áldásait érezte.

Nagy Konstantinnak idevonatkozó rendeleteit utódai Theodosius és később Justinianus felvették a római jog törvénytárába s ezen rendeletek még ma is a kereszt diadalának, a felebaráti szeretet államjogi érvényesülésének gyönyörű emlékei.

Miként láttuk, 313-ban kapott a keresztény vallás a római államban mintegy polgárjogot s már a következő esztendőből Konstantin két rendelete maradt fenn, mely a rabszolgaságot enyhíteni, sőt részben megszüntetni volt hivatva. 314. április 28-án kimondotta Konstantin, hogy aki szabad állapotból került rabszolgaságba, az szabadságát mindenkor visszakövetelheti és hogy ezen ügyben semmiféle elévülésnek nincs helye. Ugyanazon évi június 28-án pedig úgy intézkedik, hogy az urak az ő rabszolgáikat a templomban bármikor szabadon bocsáthassák s ezt a pap-ság és a hivek jelenlétében tegyék, miről minden-
esetre valami írás vétessék fel.

Később 321. május 1-én és 322. június 20-án újabb rendeletekkel iparkodott a rabszolgák felszabadítását megkönnyebbíteni s a felszabadított-

tak szabadságát biztosítani, 323-ban pedig két törvényben rendelte el a vasárnapi munkaszünetet, szintén a rabszolgák pihenésének és lelki művelésének érdekében.

Ekként Nagy Konstantin az Egyházat mintegy a rabszolgák védőjévé rendelte s a felszabadítás nagy művét a kereszt árnyékába tette le.

Ami a gladiátorok véres játékait, a cirkusban való tömeggyilkolást illeti, azt Konstantin 325-ben szintén megtiltotta, bár egyelőre eredménytelenül. Ezeknek megszüntetése — ha 80 évvel későbbi időből is — mégis szintén a kereszt diadalát jelenti.

Midőn ugyanis Honorius császár 403. decembereben diadalmas bevonulását tartotta Róma városába, a keresztény elvek csúfságára, a régi pogány triumphalis ünnepségek módjára gladiátorjátékot is rendeztek. Midőn a Colosseum nézőtere meg volt telve a 87.000 bűnös és vérszomjas kíváncsiságtól lihegő emberrel s a halálraszánt harcosok már összecsaptak, egyszerre egy Telemachos (vagy Almachius) nevű szerzetes a nézőtérről a színre rohant és Krisztus keresztje nevében a véres játék abbanhagyását követelte.

Telemachost ugyan darabokra tépte a gladiátorok és a feldühödt néző tömeg haragja, de a jelenet annyira meghatotta Honoriumat, hogy új tilalommal tényleg véget vetett a nép szórakozá-

sára rendezett tömeggyilkolásnak.¹ Így tehát ez is a kereszt egy oly diadala, melyet Nagy Konstantin műve legalább kezdeményezett.

A szeretet lehellete, mely Konstantin előtt a katakombák sötétségében volt kénytelen meghuzódni, most végig lengett az egész római társadalmon.

A szegények gondozása, az árvák nevelése nagy arányokat öltött.

A birodalom gazdag urai ezerszámra bocsátották szabadon rabszolgáikat s egész vagyonokat áldoztak a felebaráti szeretet céljaira.

Az emberiség egy nagy lépést tett előre az ígért és remény ama földje felé, melyben már csak testvérek lesznek és egy mennyei Atya szeretetében és törvényei megtartásában.

Konstantin művének nyomát a *szabadító* szent kereszt diadala jelzi az egyén életében.

2. A kereszt diadala a család életében.

Minden erkölcsi rendnek s ebből kifolyólag minden tartós földi kulturának és boldogságnak is alapja a családi élet tisztasága: feltétlen tisztaság a házasságon kívül és felbonthatatlan hűség a házasságban.

¹ H. Grisar, Geschichte Roms und der Pápste im Mittelalter. I., Freiburg, 1901, 32—35. l.

Mindkettőt a katolikus Egyház nemcsak szigorúan parancsolja, hanem hathatós nevelési eszközökkel, első sorban az isteni kegyelem eszközeivel, tényleg elő is mozdítja.

Már a mártirok három századában úgy állott egymáshoz, mint ég és föld, a keresztények erkölcsi tisztasága, a szüzesség tisztelete, a házassági hűség szentsége és a császári pogány Rómának erkölcsi züllöttsége.

Amit az egyház mintegy belülről, a tanítás és a lélek erősítésének fegyvereivel iparkodott elérni, annak sikeréhez Nagy Konstantin az állami hatalom eszközeivel is iparkodott hozzájárulni.

A züllés különösen keleten volt nagy. Ott Nagy Konstantin kifejezetten azon cézzal építtetett templomokat, hogy az Egyháznak erkölcstisztító munkásságát előmozdítsa.¹

Törvényes intézkedésekkel, szigorú büntetések kiszabásával is iparkodott megvédelmezni a családi élet tisztaságát, még halálbüntetést is mért bizonyos nemi kihágásokra (320. június 14-én és ugyanazon évi március 9-én kelt törvények).

A házasság feltétlen felbonthatatlanságát az akkori zilált erkölcsi viszonyok között még Nagy Konstantin sem merte állami törvénnyel kimondani. De mindent megtett, hogy az Evangelium

¹ M. Troplong, De l'influence du Christianisme sur le droit civil des Romains. Paris, 1855 196. l.

eme tiszteletreméltó tanítása, a női tisztesség s a gyermekek nevelésének eme legfőbb biztositéka, a keresztény birodalom népeiben gyökeret verjen és később állami törvény is lehessen.

A gyermekek sorsa sem kerülte el a kereszt császárjának figyelmét.

Már 315-ben így rendelkezik Ablaviushoz küldött levelében : «Függeszenek ki Italia minden városában egy rendeletet, mely megakadályozza a szülőket abban, hogy gyilkos kezöket emeljék fel gyermekeik ellen s mely jobb érzelmekre indítsa szivöket. Gondoskodjatok tehát éber figyelemmel, hogy ha egy atya elhozza gyermekét s azt mondja, hogy nem tudja tartani, a gyermek azonnal kapjon táplálékot és ruházatot ; mivel az újszülött gondozása nem enged meg semmi halasztást, elrendeljük, hogy az államkincstár és saját kincstárunk egyaránt járuljon hozzá a költségekhez.» Hasonlóképen intézkedett a 321. évi drágaság idején.

Amint tehát Nagy Konstantin műve által a kereszt diadalmaskodott a pogányság fölött, áldásának sugarait csakhamar reáarasztotta a családra is : maga az állam is gondjaiba vette az erkölcsi tisztaságot, a házassági hűséget s a gyermekek sorsát.

A milanói ediktum meghozta a kereszt diadalát a család életében.

3. A kereszt diadala az állam életében.

A római államhatalom, mely három századon át a keresztény vallást tűzzel-vassal üldözte és pusztította, Nagy Konstantintól kezdve még saját jogi intézményeit is átalakította az Egyház szellemében.

Látjuk ezt már a magánjog terén a két megelőző pontban; látjuk ezt még különösen a közjog és a büntetőjog terén.

Közjogi tekintetben különösen kiemelendő az *Egyház szabadsága*.

Csak egy-két évtized előtt a római pápák és a püspökök mint üldözött vadak voltak kénytelenek a katakombákban elrejtőzni. Nagy Konstantin már a lelkiekben mint elüljáróit és mesztereit tiszteli, kiknek dolgaiba alig akar beavatkozni.

Már 313-ban, három hónappal a milanói rendelet után kimutatja ezt, midőn a hozzá felebbező afrikai donatista püspököket elutasítja és az egyházi felsőbbség rendeleteiben való megnyugvásra kötelezi.

Hasonlóképen járt e! az arianizmus kérdéseiben is; magatartása bizonyára még tökéletesebb lett volna, ha nem lett volna még a hithű püspökök nézeteiben is némi — legalább taktikai — eltérés.

Mindenesetre nagy önuralomra és mélységes hitre vall ez a régi római Cézárak utódjánál, hogy lemondva a vallási dolgokban azelőtt gyakorolt mindenhatóságról, az Egyház alázatos fia akart lenni.

Ha még hozzátesszük, hogy Konstantin a püspököket békebirói tiszttel ruházta fel s a szegényügyet az ő felügyeletök alá helyezte, eléggé kifejtettük azon diadalt is, melyet Krisztus keresztje Nagy Konstantin alatt a római közjogban is aratott.

A büntető jogot sem kerülték el a diadalmas szent kereszt áldásai.

Már 314. november havában szigorú rendelettel eltiltotta Konstantin a bírakat a halálbüntetés kimondásától, ha a legkisebb kétség lehetett a vádlott bűnössége körül.

318. március 21-én eltiltja az elítéltek arcának megbélyegzését, hogy az égi szépség formájára alkotott emberi arc fensége meg ne hecstelenítessék.

Az ő idejétől kezdve többé nincs szó a kereszt által való kivégzésről sem a törvényekben, sem a történelemben.

319-ben és 320-ban három rendeletben iparkodik a büntető pernek rendtartását javítani s a büntető törvény előtti egyenlőséget előbbre vinni.

Egyetlen uralkodónak élete tehát elég volt,

hogy a három világrészre kiterjedő római világbirodalomban ily mélyreható változásokat eszközöljön az emberiség javára.

S ezen emberi erőt meghaladó munkában egyetlen fegyvere Konstantinnak ama fényes kereszt volt, melyen e szavak ragyogtak: «E jelben győzni fogsz».

Konstantin előtt az Egyház ezeket emelt felé, a magasba, lelki és erkölcsi tökéletességre. Nagy Konstantin az Egyház kezébe adta az állami hatalom emeltyűjét, mellyel immár milliókat, az egész világbirodalmat tudta emelni, ha nem is mindjárt nagy szentségre és tökéletességre, de mégis a megelőzőnél összehasonlíthatatlanul magasabb erkölcsi szintájra.

S mivel az egész mai művelt világ sok tekintetben a görög-római kulturán alapszik, Konstantin művének megvan a hatása ma is az egész világon.

A diadal, melyet a keresztnek az állami életben szerzett, közvetve ma is végigárasztja a világon áldásait.

A szabadság, melyet az Egyház kapott, hogy a népek millióit taníthassa és nevelhesse, ma is bőven hozza az egész emberi nemnek a boldogulás és haladás kamatait.

4. *A kereszti diadala a társadalom életében.*

A kereszténység, melyet Nagy Konstantin nagyobb arányú és nyilvános tevékenységre felszabadított, meghozta az egyénnek az emberi méltóságot, a családnak a tisztaságot, az államnak az igazságosságot. Nagyon természetes, hogy mindez által Konstantin nagy műve átalakítólag hatott az egész emberi társadalomra.

Ezen átalakító mozzanatokból egyet akarunk csak kiemelni: ez az egész közszellemnek megtisztítása, a köztisztesség érzetének megteremtése, mely olyan, mint az egész nagy emberi társadalomnak nyilvános és közös lelkiismerete.

Ezen tisztességes közlelkiismeret lehetetlenné teszi, hogy az erkölcsi züllés és romlás valaha ismét elérje azon fokot, melyen az a régi pogány világban volt. Balmes, a múlt század legnagyobb elméinek egyike, azt mondja, hogy ezen közlelkiismeret túléli az egyén erkölcsi bukását és igen sok embert tisztességes környezet és hagyományok erejével visszatart a végső elsüllyedéstől.¹

Mint a friss szellő megtisztítja a levegőt és fertőtleníti azt a kórok miazmáitól, úgy tisztí-

¹ El Protestantismo comparado con el Catolicismo en sus relaciones con la Civilización Europea. Barcelona, 1910, II., 91.º

totta meg a keresztény erkölcstan az emberi nem közfelfogását. Nagy Konstantin eme tisztító szellőnek megnyitotta a római birodalom kapuit Britanniától Egiptomig, a gibraltari szorosától a perzsa öbölíg s így az emberi nem erkölcsi kultúrájának egyik elsőrangú munkása lett.

Ez is a szent kereszt csodálatos diadala, hogy a természeténél és trónjának hagyományainál fogva gőgös és erőszakos római Imperatort a tiszta közerkölcs szelid apostolává tudta átalakítani.

Igy átalakítva lett a Nérók, Caligulák és Dioklétianók keresztény utóda az egész emberi nem erkölcsi emelkedésének egyik legnagyobb munkása.

V. Tanulságok.

A történelem Cicero szerint az élet mestere. Ha a mi számunkra nem tudtuk azzá tenni, hiába tanultuk. Ha Nagy Konstantin emlékéből nem vontuk le mai életünkre tanulságainkat, hiába volt az évforduló megünneplése, kárba veszett a reá való emlékezés.

A Konstantin-évforduló tanulsága nem lehet más, mint magának az ünnepelel eseménynek, a kereszt diadalának folytatása.

Diadalnaskodjék Krisztus keresztje *bennünk* és *általunk*.

Diadalmaskodjék *bennünk*, midőn a kereszt tanítását elfogadjuk, a kereszt erkölcsét gyakoroljuk.

Diadalmaskodjék bennünk a benső, a fensőbb ember az állat felett: a hit, a szellem, a munka, a tisztaság, a mértékletesség, az önuralom, az önfegyelmezés legyen úrrá életünk minden pillanatában, mindig jobban és mindig inkább a tunyaság és a léhaság felett.

A kereszt legszebb diadala a szentek élete.

Minél inkább megközelítjük ezen szellemi és erkölcsi ideált, annál nagyobb diadalt szereztünk Krisztus keresztjének önmagunkban: életünk példája lesz a diadalmas keresztnek jele egész környezetünkben.

Diadalmaskodjék a kereszt *általunk* az egész világon, közelben és távolban.

Közelben őrizzük meg mindazt, amit Konstantin műve a keresztnek megszerzett: óvjuk a családban, óvjuk a hazában a tisztességet, a közlelkiismeretet, mely ne engedje elszaporodni a romlás miazmáit, a keresztnek szégyenét.

Érdeklődésünk, imánk, alamizsnánk vigye el *az egész világra* a diadalmas keresztet: álljon az Egyház, viruljon a hit az egész világon és vegyük ki részünket a kereszt végleges, nagy diadalának munkájából, hogy ismerje meg és tisztelje és szeresse az egész földkerekség az egy igaz Istent

s az Ő egyszülött Fiát, a mi Urunk Jézus Krisztust, hogy az egész földön egy akol és egy Pásztor legyen.

Eme nagy küzdelemben legyen fegyverünk Krisztus keresztje : *E jelben győzni fogunk.*

EGYHÁZTÖRTÉNELMI EMLÉKEK

a magyarországi hitújítás korából.

Szerkesztették :

Bunyital V., Rapaics R., Karácsonyi J., Kollányi F. és
Lukcsics József

a Szent-István-Társulat Tudom. és Irod. Osztályának tagjai.

Megjelent a Szent-István-Társulat kiadásában.

Noha a hivatottak mindnyája ismeri is e mű felülmulthatatlan irodalmi értékét, erre mégis legszebben a szerzők előszavában kidomborodó intenció világít rá, mely a «*Monumenta Ecclesiastica Tempora Innovatae in Hungaria Religionis Illustrantia*» létrejöttének legszebb iránya :

«A nagy történetírók egyike (Macaulay) mondja, hogy nincs része a történelemnek, melyet a különböző pártok írói annyira összezavartak és meghamisítottak volna, mint épen a reformáció története. Tehették, kivált minálunk. A mi történetünknek bármelyik kora, még az Árpádoké is sokkal ismertebb a hazai hitújítás korszakánál. És ami ismeretes is belőle, még az sem mindig egykorú források, hanem többnyire száz, kétszázéves s rokon- vagy ellenszenv sugallta följegyzések után alakult. Ez állapotok megszüntetésének óhaja vezette a Szent-István-Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályát, midőn évek előtt a hazánkbeli úgynevezett reformáció és antireformációra vonatkozó, egykorú adatok összegyűjtését és kiadását elhatározta...»

A mű I. kötete 1520—1529., a II. kötete 1530—1534., a III. kötete 1535—1541., a IV. kötete 1542—1547. és az V. kötete 1548—1551. évek egyháztörténelmi emlékeit közli.

Ára kötetenként 20 korona.

Eddig megjelent hitvédelmi füzetek jegyzéke.

	Korona
Giesswein Sándor dr.: Társadalmi problémák és keresztény világnézet	1.50
— Egiptom és a Biblia	1.50
Huszár Elemér: A szenttéavatás	1.—
Hanauer Á. István dr.: A lelkiismeret	1.—
Hudyma Emil: Az élet problémája	1.—
Jehlicska Ferenc dr.: Társadalmi kérdés és etika	1.50
Kiss Albin dr.: A középkor szelleme	1.—
Kiss János dr.: Isten megismerése a látható világból	2.—
Lukcsics József dr.: A Galilei-kérdés	1.—
Némethy Gyula dr.: Az ősember a paleontológia világánál	1.—
Notter Antal dr.: A szabadakarat... ..	1.—
Platz Bonifác dr.: Természettudomány és igazság	1.—
Rott Nándor dr.: A csoda és a természettudomány	1.—
Schütz Antal: Krisztus jelenléte az Oltáriszentségben... ..	1.—
Szeghy Ernő dr.: A buddhizmus és a kereszténység	1.—
Trikál József dr.: A lélek	1.—
Wiedermann Károly dr.: A vallás lélektana ...	1.—
Zubriczky Aladár dr.: A kereszténység lényege	1.—
— Párhuzamok a kereszténység és más vallások között	1.—
— Vasárnapok a Tátrában	1.—

Kapható a Szent-István-Társulat könyvkereskedésében, Budapest, Kecskeméti-u. 2.